

Literatura období manýrismu a raného baroka (2. polovina 16. století)

Protireformace

Katolická církev uvádí do praxe závěry Tridentského koncilu (1545 al 1563) a ve snaze potírat kacírství a odpadlictví prostřednictvím „*Svaté kongregace obecné inkvizice*“ dohlíží kromě jiného také na oblast kultury a vědy. V roce 1559 byla vydána první verze Indexu zakázaných knih (Dante Alighieri: *De Monarchia*; Giovanni Boccaccio: *Decameron*; Masuccio Salernitano: *Novellino*; Machiavelli aj.). Soudní procesy: 1600 upálen jako kacír Giordano Bruno; 1633 souzen Galileo Galilei; v období 1592 – 1626 opakovaně souzen a vězněn Tommaso Campanella).

Accademia della Crusca – významná instituce v oblasti italské jazykovědy. Založena na přelomu let 1582 – 83. Hlavní zakladatel: Leonardo Salviati. Sídlo: Florencie, Villa medicea di Castello.

Vocabolario degli Accademici della Crusca, 1612

<http://www.accademiadellacrusca.it/it/pagina-d-entrata>

Torquato Tasso (Sorrento 1544 – Řím 1595):

Otec Bernardo Tasso byl šlechtic původem z Benátek, taktéž literárně činný (rytířská poema *Amadigi*); pobýval služebně u různých dvorů (Urbino, Pesaro, Mantova...), Torquato se stěhoval s ním. Studium v Padově (práva, filozofie, literatura). Členství v akademiích: Accademia degli Infiammati, Accademia degli Eterei. Epická poema *Rinaldo* (1562). Lyrické básně (inspirátorky: dvorní dáma Lucrezia Bendidio, umělkyně Laura Peperara).

1565 – Torquato Tasso ve Ferrare, ve službách kardinála Luigiho d'Este. U téhož dvora působili také literáti Battista Guarini a Giovan Battista Pigna.

1573 – pastýřské drama *Aminta*.

1577 – získal placené místo u dvora vévody Alfonse II. d'Este, mohl se věnovat naplno literární tvorbě. Již od roku 1570 pracoval na epické skladbě *Gerusalemme Liberata – Osvobozený Jeruzalém* (v roce 1575 ji předčítal vévodovi).

Postupné zhoršování psychického stavu, pochybnosti o kvalitách vlastní práce, paranoidní představy, úzkosti. Konflikt se sluhou, pokus o napadení sluhy – internace v klášteře, útěk, putování po Itálii.

1579 – návrat do Ferrary během svatby vévody a Margerity Gonzagové. Konflikt se samotným vévodou, hospitalizace v Ospedale di Sant'Anna (celkem 7 let).

1580 – v Benátkách vydána neautorizovaná a neúplná verze *Osvobozeného Jeruzaléma* pod názvem *Goffredo*

1581 – ve Ferrare vyšlo první vydání pod názvem *Gerusalemme Liberata Epistole* – dopisy, ve kterých Tasso líčí mj. své psychické stavy a pocity.

1586 – Tasso je propuštěn z nemocnice a hledá zázemí v církevních kruzích.

1587 – tragédie *Re Torrismondo* – tragický milostný příběh situovaný do Skandinávie.
1593 – vydána přepracovaná verze díla pod názvem *Gerusalemme conquistata*
1594 – papež Klement VIII. Navrhl, aby byl Tasso v Římě korunován na krále básníků (jako kdysi Petrarca). Této pocty se však nedožil, zemřel v Římě v klášteře Sant'Onofrio na Janiculu v dubnu 1595.

Gerusalemme liberata

poema eroico (hrdinský epos); 24 zpěvů; strofa: oktáva
Tasso se pokusil vytvořit hrdinský epos podobný *Iliadě* a *Aeneidě*.

téma: první křížová výprava (obléhání Jeruzaléma a jeho dobytí křesťany)

postavy:

Bůh, andělé, Satan; síly dobra a síly zla

křížáci: Goffredo di Buglione, Tancredi, Rinaldo, Baldo vino, Boemondo, Carlo, Ubaldo aj.

pohané:

Aladino - jeruzalémský král, nepřítel křesťanů

Ismeno - mág, Aladinův rádce

Solimano - bývalý Nicejský sultán

Argante, Alete - vyslanci egyptského krále

Idraote - mág, vládce Damašku

ženské postavy:

Clorinda - dcera etiopského krále, oba rodiče jsou křesťané; matka často obdivuje obraz sv. Jiří a narodí se jí bílá dcera; manžel ji podezřívá z nevěry a dítě nepřijme; matka Clorindu svěří na vychování sluhovi; jejím ochráncem je sv. Jiří, vyrůstá však nepokřtěná; začne se věnovat lovu a válečnému umění; dá se do služeb krále Aladina; Tancredi se do ní zamiluje a nedokáže proti ní bojovat; nakonec mezi nimi přece dojde k souboji: Clorinda je v cizím brnění, Tancredi ji nepozná a zabije ji; Clorinda se těsně před smrtí nechá pokřtít. Tancredi je zoufalý, uklidní se až po té, co ve snu uvidí Clorindu šťastnou v ráji.

Erminia - dcera antiošského krále; po dobytí Antiochie křížáky se stane zajatkyň křesťanů, Tancredi se k ní chová vlídně, Erminia se do něho zamiluje; po propuštění na svobodu ho i nadále tajně miluje; obětavě ho vyléčí ze zranění utrpěných v souboji s Argantem; její láska je tajná a neopětovaná.

Armida - svůdná kouzelnice, neteř mága Idraota, má za úkol klamat a svádět křesťany, aby nebyli schopni boje; mnohé rytíře odláká do svého zámku a jako zajatce je chce nabídnout egyptskému králi; zasáhne Rinaldo, rytíře osvobodí, ale sám se stane Armidiným zajatcem; Armida se do něho zamiluje, zbaví ho paměti a odvede ho do své kouzelné zahrady; Rinalda najdou a odvedou pryč jeho spolubojovníci; opuštěná Armida chystá s pomocí démonů pomstu, přidá se k armádě egyptského krále; má příležitost Rinalda zasáhnout šípem, ale nenajde k tomu sílu; pohané utrpí porážku a Armida se chce zabít; Rinaldo jí v tom zabrání, Armida přestoupí na křesťanskou víru a stane se Rinaldovou ženou.

V čem se liší od Ariostova rytířského eposu:

větší historická věrohodnost a pravděpodobnost; jednodušší a jednotnější kompozice, více se blíží klasicismu; tématem není dobrodružství, nýbrž boj sil dobra a zla; křesťanské pojetí

nadpřirozena; chybí prvky komična; celkové pojetí je vážnější; hlavní hrdina - Goffredo di Buglione - dokonalý křesťanský rytíř věrný svým ideálům a povinnostem; jiné postavy však mají své paralely u Ariosta (Armida - svůdná žena, Rinaldo - rytíř v zajetí jejích kouzel aj.)

Torquato Tasso

GERUSALEMME LIBERATA

CANTO PRIMO

(ottave 45-48)

Vien poi **Tancredi**, e non è alcun fra tanti
(tranne Rinaldo) o feritor maggiore,
o piú bel di maniere e di sembianti,
o piú eccelso ed intrepido di core.
S'alcun'ombra di colpa i suoi gran vanti
rende men chiari, è sol follia d'amore:
nato fra l'arme, amor di breve vista,
che si nutre d'affanni, e forza acquista.

È fama che quel dí che glorioso
fe' la rotta de' Persi il popol franco,
poi che Tancredi al fin vittorioso
i fuggitivi di seguir fu stanco,
cercò di refrigerio e di riposo
a l'arse labbia, al travagliato fianco,
e trasse ove invitollo al rezzo estivo
cinto di verdi seggi un fonte vivo.

Quivi a lui d'improvviso una donzella
tutta, fuor che la fronte, armata apparse:
era pagana, e là venuta anch'ella
per l'istessa cagion di ristorarse.
Egli mirolla, ed ammirò la bella
sembianza, e d'essa si compiacque, e n'arse.
Oh meraviglia! Amor, ch'a pena è nato,
già grande vola, e già trionfa armato.

Ella d'elmo coprissi, e se non era
ch'altri quivi arrivàr, ben l'assaliva.
Partí dal vinto suo la donna altera,
ch'è per necessità sol fuggitiva;
ma l'immagine sua bella e guerriera
tale ei serbò nel cor, qual essa è viva;
e sempre ha nel pensiero e l'atto e 'l loco
in che la vide, esca continua al foco.

(ottava 58)

Ma il fanciullo **Rinaldo**, e sovra questi

Pak Tankréd kráčí, věru, není v davu
krom Rinalda bojovník statečnější, krásnější
vzhledem, vybranějších mravů,
míň výsostný a v srdci udatnější.
Jestli stín viny kalí jeho slávu,
je to jen vina lásky nejvřejejší.
Láska, zrozená náhle, v třesku zbraní
živí se trýzní, sílí bez ustání.

Jde zvěst, že v den, kdy zbrojný francký lid
Peršany potřel v řeži proslavené,
Tankréd, který měl vposláz zvítězit,
byl znaven stíhat vojsko poražené,
spočinutí hledal a ochladit
chtěl zprahlé rty i nohy umořené.
Stáhl se tam, kam do chládku ho zval
živý pramen, co v loubí vyvěral.

Zde znenadání se mu zjevila
panská dívka, krom čela celá v zbroji.
Pohanka byla; také toužila,
stejně jak on, okřát při hladném zdroji.
Zíral na ni, svým vzhledem vznítila
v něm plamen, před nímž úžas neobstojí.
Jaký div! Amor, sotva narozen,
vzletí a triumf slaví ozbrojen.

Přikryla přílbou hlavu, nepřicválat sem druží,
v útok hnala by se hned.
Ač, urozená, soka překonala,
jen nezbytí ji obrátilo zpět.
Však její obraz - krása, která vzplála
bojem - jak živý v srdci zůstal tkvět.
V myšlenkách stále děj i místo měl,
kde spatřil ji, - troud ohněm zahořel.

Však chlapec Rinald nad ty, co jich je tu,

e sovra quanti in mostra eran condutti,
dolcemente feroce alzar vedresti
la regal fronte, e in lui mirar sol tutti.
L'età precorse e la speranza, e presti
pareano i fior quando n'usciro i frutti;
se 'l miri fulminar ne l'arme avvolto,
Marte lo stimi; Amor, se scopre il volto.

CANTO QUARTO

(ottave 27-29)

La bella **Armida**, di sua forma altera
e de' doni del sesso e de l'etate,
l'impresa prende, e in su la prima sera
parte e tiene sol vie chiuse e celate;
e 'n treccia e 'n gonna femminile spera
vincer popoli invitti e schiere armate.
Ma son del suo partir tra 'l vulgo ad arte
diverse voci poi diffuse e sparte.

Dopo non molti dí vien la donzella
dove spiegate i Franchi avean le tende.
A l'apparir de la beltà novella
nasce un bisbiglio e 'l guardo ognun v'intende,
sí come là dove cometa o stella,
non piú vista di giorno, in ciel risplende;
e traggon tutti per veder chi sia
sí bella peregrina, e chi l'invia.

Argo non mai, non vide Cipro o Delo
d'abito o di beltà forme sí care:
d'auro ha la chioma, ed or dal bianco velo
traluce involta, or discoperta appare.
Cosí, qualor si rasserena il cielo,
or da candida nube il sol traspare,
or da la nube uscendo i raggi intorno
più chiari spiega e ne raddoppia il giorno.

co na přehlídku dorazili sem,
zvedá v divokém, něhyplném vzletu
královské čelo - vše se zhlíží v něm.
Předběhl věk i naději a z květů
jsou plody dřív, než je jim údělem.
Marsem se zdá, když v zbroji jde se bít,
Amorem zas, když z tváře zvedne kryt.

Armida krásná, jistá zjevem svým,
hrdá na dary pohlaví a mládí,
převezme úkol: s prvním stmíváním
se rozloučí, po skrytých stezkách pádí,
ženským šatem a copem zlatistým
chce zmoci šik a ozbrojence zhladit.
Její odjezd však mezi lidem zdejším
dal propuknout pověstem nejružnějším.

Po nemnoha dnech dívka dorazila,
kde Frankové rozpjali svoje stany.
Neznámá kde se kráska objevila,
šíří se šepot, každý zírání na ni,
jak kometa či hvězda by to byla
a v jasu dne zasvitla v nebes báni.
Všichni se shluknou, a kdo je, se ptají,
krásná poutnice a kdo posílá ji.

Argos a Kypr ni Délos nespátřily
tak vzácné divy v způsobech i kráse:
zlatý vlas, který vhalen v závoj bílý
hned prosvitně, hned září v plném jase.
Tak když se nebe zjasní, v malé chvíli
z bílého mraku slunce podívá se
a z oblaku svým svitem světu vstříc
jasněji zazáří, den zdvojujíc.

- **Giovan Battista Guarini** (Ferrara 1538 - Venezia 1612)

Il pastor fido (tragicommedia pastorale, pastýřská tragikomedie)

- **Paolo Sarpi** (Venezia 1552 - tamtéž 1623)

Istoria del concilio Tridentino – historické pojednání o tridentském koncilu (konal se 1545-63)

